

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

SKÖTSELPLAN
1994-05-03

231-11773-93
0482-11-004

Skötselplan för Sparreholms ekhagar

Denna skötselplan har upprättats under augusti-december 1993. Planen är en omarbetning av den tidigare skötselplanen från 1987, och grundar sig på kart- och litteraturstudier samt dokumentation- och uppföljning i naturvårdsområdet under 1993.

Skötselplanen är översiktlig och gäller utan tidsbegränsning. En översyn för att bedöma om revidering behövs ska göras då behov uppstår eller vart 10:e år.

Skötselplanen har upprättats av länsstyrelsen i samråd med markägarna och Naturvårdsverket. Den har varit på remiss hos markägarna, Flens kommun, Naturvårdsverket, Skogsvårdsstyrelsen, Naturskyddsföreningen Flen samt Södermanlands naturvårdsförbund.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- A Översiktlig beskrivning
 - 1. Administrativa data
 - 2. Värdebeskrivning
 - 3. Kulturhistoria
 - 4. Naturförhållanden
 - 5. Det rörliga friluftslivet
- B Plandel
 - 1. Disposition och skötsel av mark
 - 1.1 Övergripande mål
 - 1.2 Områdesindelningar och skötsel
 - 2. Anordningar för det rörliga friluftslivet
 - 2.1 Övergripande mål
 - 2.2 Riktlinjer och åtgärder
 - 3. Uppföljning
 - 4. Finansiering av områdets skötsel

A ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING

1. ADMINISTRATIVA DATA

Kommun: Flen
Församling: Hyltinge
Objektnamn: Sparreholms ekhagar
Fastigheter: Sparreholms slott 2:3, Ramsberg 1:1
Markägare: Carl o Johan Lewenhaupt, Anna Lindahl
Riksintresse: N 11 och F 12 (del av)
Naturvårdsprogram: 82-41, klass 1 (del av)
Äng- och hageinv: 82-37, klass 2
Bevarandeprogram
odlingslandskapet: 82-8, klass 1 (sammanvägt N + K)
Areal (ha): 88,9
Naturtyper 1993 (ha):
Öppen hagmark: 21,1
Ekhage 28,0
Blandlövhage: 2,2
Ekskog 1,3
Alskog: 1,4
Blandlövskog: 26,4
Blandskog: 8,5

2 VÄRDEBESKRIVNING

Områdets största värde ur natur- och kulturmiljösynpunkt utgörs av de växt- och djursamhällen som är knutna till den traditionella skötseln (ängsbruk och betesdrift) av de olika markslagen samt de spår som denna markanvändning avsatt i landskapet i form av fristående gamla träd, underkvistning mm.

Den långa markanvändningshistorien syns i området ovanligt tydligt på de förhållandevis gamla och fristående träden, främst ek men även lind och björk. De gamla träden har vuxit upp under ljusöppna förhållanden och är i flera fall underkvistade. Trädens ålder samt underkvistning ger goda förutsättningar för framförallt vissa lavar, insekter, hålbyggande fåglar och fåglar som livnär sig på vedlevande insekter.

Odlingsrösen, spår av markslagens geografiska fördelning (diken, hägnadsgränser etc) och bebyggelse är exempel på de odlingshistoriska kulturmiljövärdena.

3 KULTURHISTORIA

"Det skall för många låta orimligt, men det är dock en sanning, att det finns gårdar i Sverige med en så utomordentligt lottad natur, att man endast behöver föra yxan med en artistisk blick för att der kunna åstadkomma parker så stora och så herrliga att knappast England skulle kunna uppvisa motstycken dertill. Sparreholm är en sådan gård". (Ur Herrgårdar och slott uti Södermanland, Olof Eneroth, 1869).

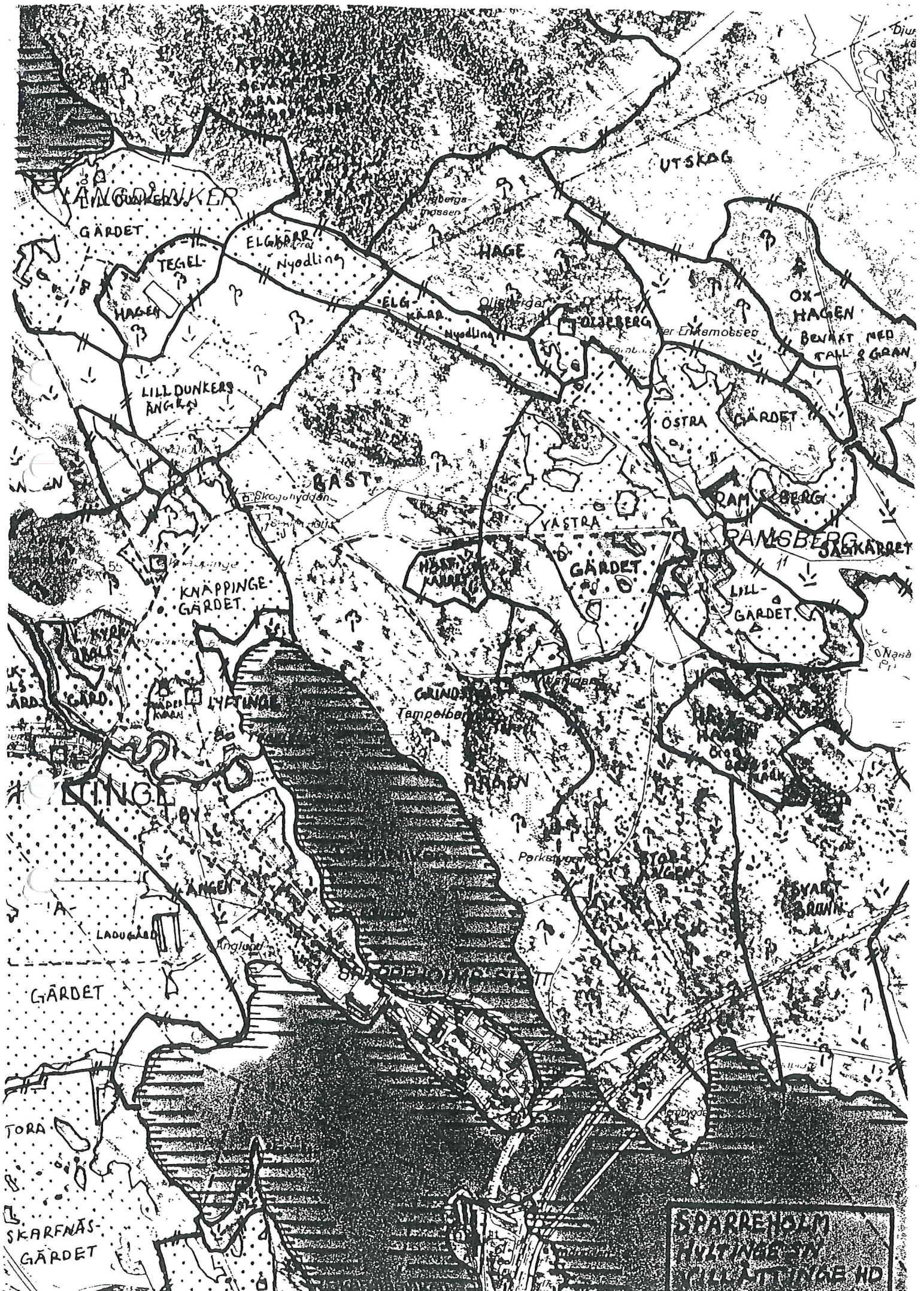
Naturvårdsområdet Sparreholms ekhagar ligger på gränsen mellan Sparreholms och Ramsbergs säterier. Den nordliga delen av Sparreholmsskiftet betecknades 1689 som äng. Den sydliga, och mer kuperade, delen ingick dock i samma hägn och var således endast tillgängliga för efterbete.

1822 hade ängen, samt ett lika stort område norrut, övergått till betesmark och gick under beteckningen "Basthagen". Ramsbergssdelen slogs fortfarande som äng och idag kan vi se de delvis igenväxande före detta ek-ängsmarkerna som en sista rest av ett mycket omfattande ängs- och beteslandskap. Särskilt omfattande var ängsarealerna kring Hyltingeån samt på och söder om det område där Sparreholms samhälle idag breder ut sig.

Ängsbruket kom även fortsättningsvis att ha stor betydelse för godsets markanvändning. Ännu 1869 hävdades ca 350 hektar naturlig ängsmark under godset, och så sent som 1925 slogs över 50 hektar inom det som idag utgör Sparreholms jämförelsevis blygsamma domäner.

1925 var året för laga skifte, då godset delades upp på ett stort antal fastigheter. De östra delarna av ekhagarna hade då övergått från ängsmark till betesmark. I den västra delen, Sparreholmsdelen, hade emellertid förloppet gått i motsatt riktning. Området hade nämligen åter börjat hävdas som äng och är på laga skifteskartan infärgad på samma sätt som övriga ängsmark.

I beskrivningen betecknas området som "park" och det är tveksamt om det haft så stor betydelse för produktionen. Snarare torde det vara i ljuset från Olof Eneroths beskrivning som ekhagarna bör betraktas och i den bemärkelsen kan man ju verkligen tala om ett "herrgårdslandskap". Hade samma område legat under bondejord hade vi sannolikt mött ett annat landskap idag, där parkens norra delar rimligen varit uppodlade.

SPARREHOLM
HULTINGEN
VILLATTINGEN HD

4 NATURFÖRHÅLLANDEN

Se beskrivning i beslutet om naturvårdsområde.

Beskrivningen kan kompletteras med följande uppgifter om kärlväxter: lundbräsmå, springkorn, underviol, vätteros och avenbok. Bland svampar noteras arter som saffransticka, brandvaxing, kandelabersvamp, bleckticka och krusig trumpetsvamp. Bland lavar noteras arter som ekspiklav, rödbrun knappnålslav samt gulpulvrad spiklav. Däremot är mossor dåligt undersökta. Detsamma gäller den s.k. lägre faunan som insekter, mollusker, m.m.

Till beskrivningen ska också följande mycket viktiga tillägg göras: Natur- och kulturmiljövårderna i Sparreholms ekhagar är till stora delar ett resultat av den markanvändning som varit i området. Detta uppmärksammades i den ängs- och hagmarksinventering som gjorts i länet. Området har där fått en mycket hög klassning, klass 2 (mycket högt bevarandevärde).

Till grund för denna klassning ligger det faktum att större delen av områdets grässvålar, tillsammans med tämligen många mycket gamla träd, indikerar en långvarig skötsel genom ängsbruk och bete (inkluderande eventuell parkskötsel). Dominerande växtsamhällen i hagmarkerna är fårsvingeltoräng, rödvenäng och gräs-/lågstarräng - alla med ibland stort inslag av sina örtrika varianter. Bland växterna förekommer här arter som ormrot, kattfot, revfibbla, nattviol, gökblomster mfl.

De värden som finns i anslutning till gamla träd och död ved är troligen också höga. Men det är viktigt att komma ihåg att även dessa värden finns för att markerna brukats och brukas på ett visst sätt (man har avsiktligt velat ha en viss omfattning av träd, framförallt ek, i markerna).

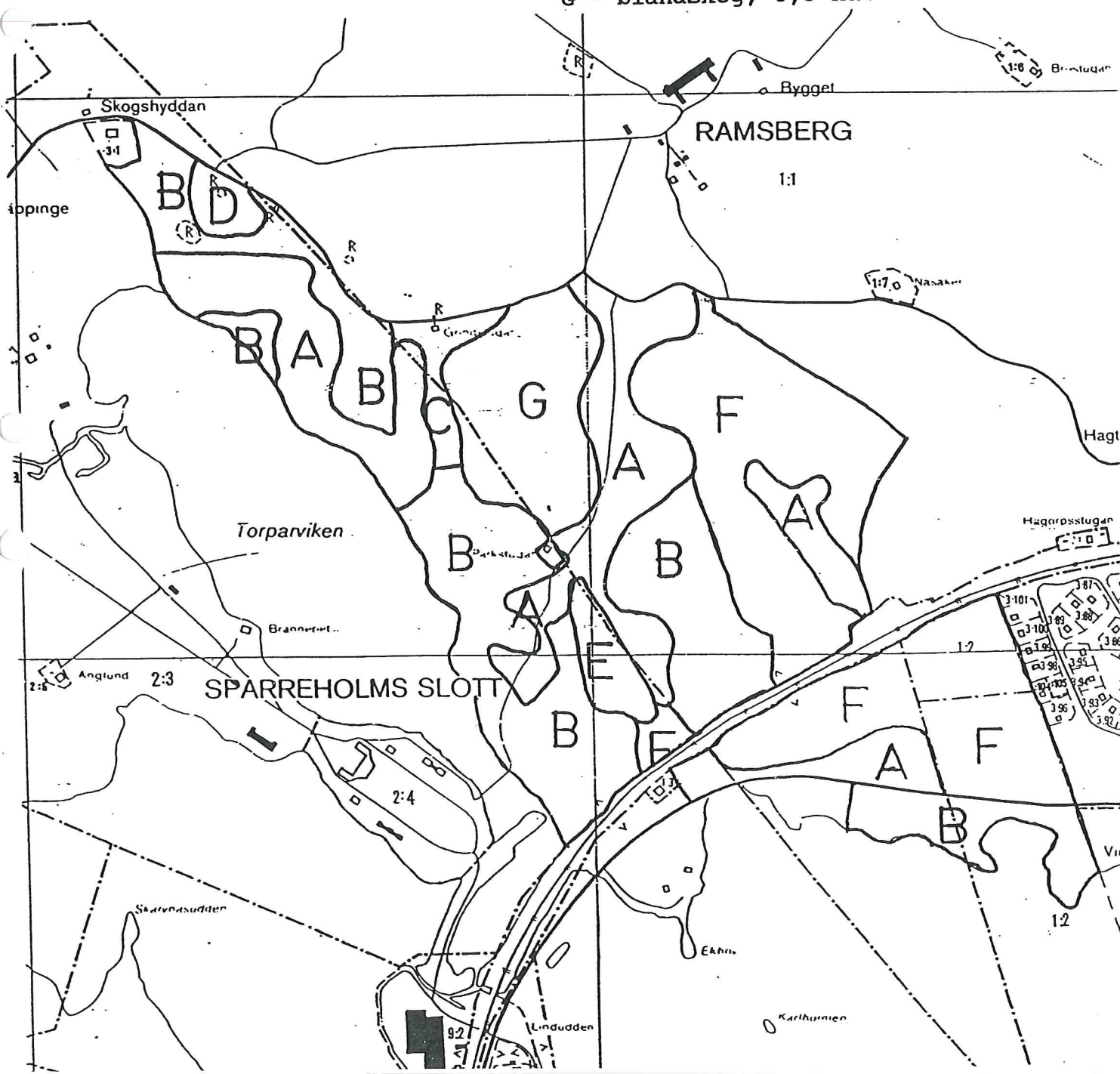
Som ett resultat av att brukningsintensiteten minskade (ängsbruk, bete och röjning) under framförallt 1900-talet har delar av Sparreholms ekhagar vuxit igen under en eller flera perioder. Under de sista 10 - 15 åren har dock restaureringsåtgärder utförts i varierande omfattning. Andelen skogsmark (kröntäckning av trädskikt på mer än 75%) är fortfarande stor, se karta över naturtyper. Dessa består till större delen av tämligen likåldriga "yngre igenväxningsbestånd" med löv- och barrträd, men även likåldriga ekbestånd (25-40 år samt 100-125 år).

SKÖTSELPLAN
1994-05-03

231-11773-93.
0482-11-004 .

NATURTYPER I SPARREHOLMS EKHAGAR
skala 1:10000

- A - öppen hagmark, 21,1 ha
- B - ekhage, 28,0 ha
- C - blandlövhave, 2,2 ha
- D - ekskog/granskog, 1,3 ha
- E - alskog, 1,4 ha
- F - blandlövskog, 26,0 ha
- G - blandskog, 8,5 ha

5 DET RÖRLIGA FRILUFTSLIVET

Sparreholms ekhagar är lättillgängligt från Sparreholm och via vägarna 57 och 857, samt från sjön Båven. Områdets "huvudentré" är vid infarten till Parkstugan i områdets nordöstra del.

Söder om väg 57, strax utanför naturvårdsområdet, ligger en kommunal badplats med bra parkeringsmöjligheter.

B PLANDEL

1 DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK

1.1 Övergripande mål

Målet för områdets skötsel är att vårda och bruka ett sörmländskt herrgårdslandskap och därmed skapa förutsättningar för att hävdgynnade växt- och djursamhällen ska kunna leva kvar. Kulturhistoriska spår och lämningar ska synas som en del i den historiska markanvändningen.

Områdets skötsel ska grundas på den odlingshistoriska markanvändningen i så stor utsträckning som möjligt, dvs naturvårdsinriktad betesdrift och naturvårdsinriktat ängsbruk.

Populationerna av de hävdgynnade växt- och djurarterna ska under inga förhållanden tillåtas minska. Ett kort-siktigt mål är att skapa sådana förutsättningar att dessa populationer istället ska kunna öka.

De värden som är knutna till äldre träd och död ved ska gynnas där detta inte leder till oacceptabla kompromisser med de hävdgynnade värdena eller den traditionella skötseln.

I länsstyrelsens avvägning mellan värdet av att återskapa det äldre herrgårdslandskapet och att bevara vissa delar av nuvarande igenväxande landskap beaktas särskilt de goda förutsättningar som föreligger att framhäva den odlingshistoriska markhävd. Markägarnas egna önskemål om en omsorgsfull skötsel av ekhagarna understryker vägvalet. Även kostnadsskäl sett på lång sikt talar för en intensivare hävd genom slåtter och

bete. Vid den slutliga avvägningen har också fastställts att i särskilt fyra områden skall biotoper som tillhör det mer slutna, igenväxande landskapet gynnas.

1.2 Områdesindelningar och skötsel

Nedastående riktlinjer är generella. Detaljerna när det gäller skötseln av området ska regleras i ett eller flera skötselavtal med brukare och/eller entreprenörer. Arealerna avser markerna efter restaurering.

I. Naturlig ängsmark --	öppen äng,	6,0 ha
	träd- och buskäng,	14,0 ha
II. Naturlig hagmark --	öppen hagmark,	15,0 ha
	ekhage mm	42,5 ha

Mål:

Ängsmarkerna och hagmarkerna ska skötas så att hävdberoende växter och djur; som tex växtsamhällena gräs-lågstarräng, örtrik friskäng och örtrik torräng gynnas. Exempel på arter som bör öka i populationsstorlek är kattfot, ormrot och gökblomster.

Skötsel:

Naturvårdsinriktat ängsbruk med efterbete samt naturvårdsinriktad betesdrift.

Bete i hagmarkerna ska ske med nötkreatur, och om möjligt får. Ett tillräckligt antal betesdjur är en grundförutsättning för att målet med områdets skötsel ska kunna nås. Om betestrycket är för lågt försvinner många av de hävdgynnade arterna.

En preliminär beräkning visar att det skulle behövas ca 9938 djurdagar (nötkreatur på 2:a betesåret) för att beta hagarna (57,5 ha) i sådan omfattning att naturvårdsintresset ska vara tillgodosett, (150 betesdagar och ett minst 80%-igt betesutnyttjande). Annorlunda uttryckt blir det ca 66 nötkreatur på 57,5 ha i 150 betesdagar (ca 20 ha impediment och torr mark samt 37,5 ha frisk mark med inslag av fuktig mark). I praktiken måste uppföljningen av betets effekter mm styra vad som är lämpligt djurantal i respektive fålla.

En preliminär beräkning visar att det skulle behövas ca 1500 djurdagar (nötkreatur på 2:a betesåret) för att efterbeta ängarna (20 ha) i sådan omfattning att naturvårdsintresset ska vara tillgodosett, (50 betesdagar och ett minst 80%-igt betesutnyttjande). Annorlunda uttryckt blir det ca 30 nötkreatur på 20 ha i 50 betesdagar. I praktiken måste uppföljningen av slåtterns och betets effekter mm styra vad som är lämpligt djurantal i respektive fålla.

SKÖTSELPLAN
1994-05-03

231-11773-93.
0482-11-004.

SKÖTSELOMRÅDEN I SPARREHOLMS EKHAGAR
skala 1:10000

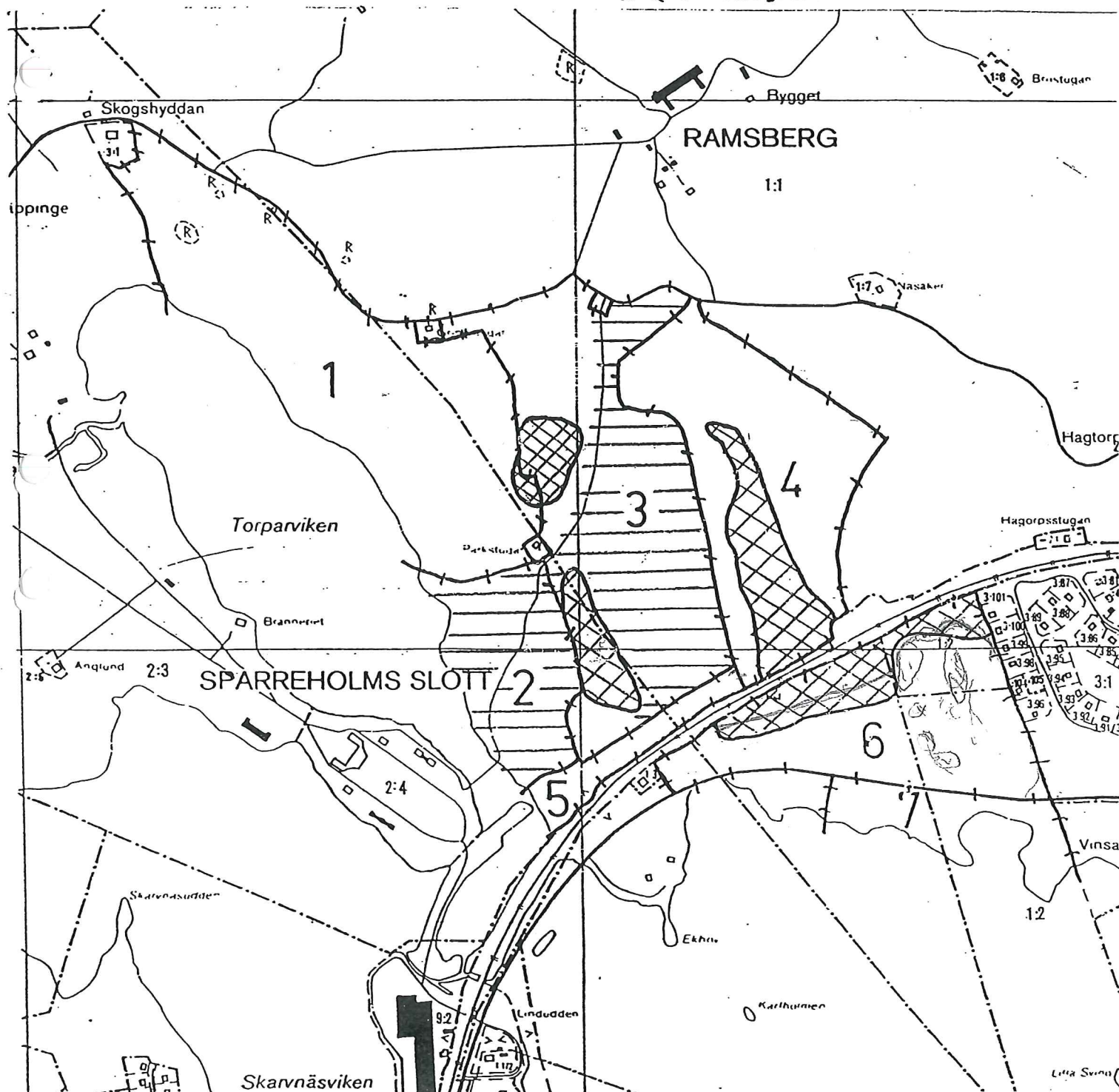
++++ - stängsel och områdesgräns

2 - fålla/skötselområde

==== - ängsmark

- hagmark

XXXX - skogsmark

Röjningar och restaurering:

Röjningar ska ske årligen så att ängs- och hagmarkerna är helt fria från sly, unga barrträd och inväxande buskar.

Hasselbuketter ska skötas genom regelbunden föryngring, var 3:e - 5:e år.

Inom flera områden ska partier med ungskog, sly och busk huggas bort med hänsyn till flora och/eller insekts-/fågelliv. I första hand är det igenväxningsträd av asp, al, björk, gran och tall som ska tas bort. Även ett antal ekar i åldersintervallet 25 - 125 år ska avverkas.

Med tanke på de naturvärden som finns i anslutning till äldre träd, framförallt ek, så är det viktigt att det finns "nytt" substrat för dessa värden att kolonisera i framtiden. När det gäller trädsuccessionen så kommer detta att tillgodoses i anslutning till befintliga trädgrupper. Ytor där det tidigare (kring 1900) inte vuxit träd ska i huvudsak vara trädfria.

III. Skog, 11,0 hektar

Mål:

Övervägande delen av dagens skogsmark (31,6 ha) ska restaureras till hagmark/betesskog igen och skötas så att hävdberoende djur och växter gynnas (se ovan). Den traditionella hävden och det kulturhistoriska utseendet på markerna ska styra restaureringen.

Några områden kommer för närvarande inte att restaureras. De är markerade med XXXXX på kartorna och utgör cirka 11,0 hektar. Områdena utgörs till största delen av gamla slätterängar som idag är bevuxna med sumpskog (främst al, björk, sälg och till viss del gran) eller blandlövskog.

Skötsel:

Betas och/eller efterbetas i anslutning till kringliggande marker. Naturvårdsinriktad plockhuggning och röjning får utföras vid behov, efter bedömningar av nyttan för växt- och djurarter knutna till dessa miljöer.

Markanvändning och tidplan för restaurering i de olika skötselområdena:

Restaureringen avses att utföras inom en femårsperiod, på sådant sätt att ett skötselområde görs helt klar innan arbetet startar i nästa. Succesiva röjningar över flera år inom ett område kommer endast i undantagsfall att göras, främst i mycket igenvuxna områden, och då för att minska röjgödslingsseffekterna.

Skötselområde 1

Naturvårdsinriktad betesdrift. Vid brist på betesdjur kan ängsbruk bedrivas. Restaurering av träd- och buskskikt högst prioritet.

Skötselområde 2

Naturvårdsinriktat ängsbruk och efterbete. Går markerna inte att slå något år ska istället naturvårdsinriktad betesdrift genomföras det året. Restaurering av träd- och buskskikt högst prioritet.

Skötselområde 3

Naturvårdsinriktat ängsbruk och efterbete. Går markerna inte att slå något år ska istället naturvårdsinriktad betesdrift genomföras det året. Restaurering av träd- och buskskikt samt omstängsling högst prioritet (utom i skogspartierna).

Skötselområde 4

Naturvårdsinriktad betesdrift. Restaurering av träd- och buskskikt hög prioritet (utom i skogspartiet).

Skötselområde 5

Naturvårdsinriktad betesdrift. Restaurering av träd- och buskskikt hög prioritet.

Skötselområde 6

Naturvårdsinriktad betesdrift. Omstängsling hög prioritet. Restaurering av träd- och buskskikt lägst prioritet.

Skötselområde 7

Naturvårdsinriktad betesdrift. Nystängsling och restaurering av träd- och buskskikt lägst prioritet.

2 ANORDNINGAR FÖR DET RÖRLIGA FRILUFTSLIVET

2.1 Övergripande mål

Hela naturvårdsområdet ska kunna nyttjas som ströv- och

rekreationsområden under hela året (även ängsmarkerna).

2.2 Riktlinjer och åtgärder

Information om Sparreholms ekhagar finns på skylt vid nordöstra infarten (vägen mot Parkstugan). Skyltar ska också finnas vid badplatsen och vid järnvägsbanken söder om Torparviken. Informationen bör kompletteras med text om naturvårdsinriktad slåtter- och betesdrift, och vad en slåtteräng är.

Stättor ska finnas på alla ställen där stigar korsar stängsel.

3 UPPFÖLJNING

Effekterna av utförda åtgärder måste alltid följas upp. Detta är nödvändigt för att kunna se om målsättningen, att gynna preciserade natur- och kulturmiljövärden, uppnås. Har åtgärderna varit ändamålsenliga och står kostnaderna i rimliga proportioner till resultatet? Uppföljningen ska också ligga till grund för ändringar i skötseln och revidering av skötselplanen.

För att kunna göra en uppföljning måste man veta utgångsläget. Före och efter varje åtgärd ska dokumentation utföras av berörda värden. Metod för detta varierar beroende på åtgärd.

Uppföljningen delas in i två delar:

A. Årlig dokumentation

B. Noggrann metodisk uppföljning, ungefär vart 5:e år

A. Årlig dokumentation

Varje år ska utförd skötsel/hävd dokumenteras enligt följande:

- * datum för betespåsläpp och installning
- * antal betesdjur som släpptes
- * djurslag/ras
- * förändringar i antal betesdjur och djurslag under betessäsongen samt datum för dessa
- * eventuell "hjälpstätter" i hagmarkerna
- * vårstädning (fagning) i ängarna
- * slåttertidspunkt
- * slåtterredskap
- * tidpunkt för höbärgning i ängarna
- * efterbete i ängarna, enligt ovan
- * årlig röjning i ängarna och hagmarkerna
- * restaureringsinsatser